
КАНАДСЬКА УКРАЇНА

Це сьогодні, може, й не цікаво вже, може, й ніколи нам зупиняти думку-блискавку на цьому, коли довкола кипить-бурлить нове життя, що росте з новими велетнями-заводами, колгоспами і гарячими днями великого соціалістичного будівництва. Може, й не цікаво... Але це факт!

Перед чотириста роками великанську сон-країну розбудила європейська культура і цивілізація. Першими проснулися великі трудові племена червоношкірих іроквоїв і альгонквінів, що про білу людину знали з темних легенд, як ми знаємо про сумнівних марсіан.

Ми не будемо розводити тут теорій про існування марсіан. Може, вони є, може, й ні. Це ще не факт. А біла, культурна людина у великанській сон-країні перед чотириста роками — це вже історичний факт.

Першими проснулися від європейської культури і цивілізації великі індійські племена іроквоїв і альгонквінів. Проснулися від пострілів рушниць, від смерті, і крові, і пожеж.

Біла людина прийшла. З-за широкого океану, пробираючися ріками й дрімучими лісами, вбиваючи дивовижною зброєю звіра, що досі знав тільки стрілу лука — прийшли перші ударники французького імперіалізму. В одній руці рушниця, в другій — прапор «коханої отчизни», а на шиї хрест. Прапор — безмежна любов до короля і великої Франції, рушниця — лицарське геройство, хрест — віра і право на всі вчинки. Клоніть голови, дикуни, приклоняйтеся до самої землі, місця, найбільше місця, невдячне бидло, тим, що не-

суть вам правдиву християнську віру, любов до ближнього і цивілізацію. В очі прапор імперії, в груди куля, а в голови хрест!.. «Хай живе Франція!»

Не треба читати грубих томів історії, що її писали казенні вчені на замовлення міністерств. Така ж історія ще на наших очах. Читаймо думкою, а не очима! Індія, Китай, Індо-Китай, Західна Україна, Ірландія, Нікарагуа, Корея, Австралія і ще багато-багато... Хіба не ясно?

Але це було там, за далеким океаном, в дрімучих лісах нової країни, що її береги омивав Тихий і Атлантичний океан, а на півночі лютим морозом щипав Льодовий.

Це було перед чотириста роками з гаком.

Прапор імперіалізму як доказ завоювання, рушниця на споконвічних мешканців великанської сон-країни звіра і червоношкіру людину, а хрест — любов до ближнього. Хто міг заїкнуватися тоді про якесь насильство? Грубі томи історії імперіалізму по сьогодні мовчать. Вони знають тільки генералів, непереможних смільчаків, і рік та докладну дату захвату великанської країни на американській півночі, що в географії на всіх мовах світу зветься — К а н а д а.

Це було чотириста років тому з гаком.

Може, сьогодні це не так і цікаво нам, але це факт, як факт і те, що за деякий час після цього французький імперіалізм в покореній Канаді вхопив міцнішими зубами англійський. І перекусив. Зломив хребет французькому. Та легше від цього не стало напівзнищеним племенам індіців. Замінено було тільки прапор, а рушниця та сама, хрест той самий, і кулі, і смерть, і пожежі ті самі. Лише прапор тканий не паризькими рабами-ткачами, а лондонськими. Все інше те саме... «Хай живе Велика Британія!..»

Індіці в лісі, подальше від європейської культури й цивілізації, щоб в голоді й скитанні вироджуватися, тільки не без догляду культурного європейського ока. Що ви? Хіба можна залишати дикунів на «божу волю»? По цілій Канаді, в глухих лісах і дебрах — цивілізована біла людина в офіцерському мундирі «їх величності короля Великої Британії» — понабудувувала менші й більші фортеці, а в них, окрім війська, пороху, куль і

гармат — магазини з харчами і — саме важливе! — з «вогненною водою» — горілкою і... єзуїтськими місіями.

«Хрещені й нехрещені червоношкірі дикуни! Не здихати ж вам в лісових хащах. Ви ненавидите білих, бо ви тільки дикуни, не збагнути ще вам великої культури і залізного закону білої непереможної людини. Через дурний розум десятки тисяч вас лягли по широкій Канаді. Не бунтувати, не воювати, не пхатися з дерев'яними або кістяними луковими стрілами на гармати і рушниці, а чесно працювати. Будь ласка, заходьте під наші форти, і житимемо, як брат з братом, в згоді й мирі. Ми вам борошна, хліба, солі, ми вам «вогненної води», що робить людину щасливою, що заставляє забувати все. Ми вам навіть вогнестрільну рушницю — чому ж би ні, ви ж прекрасні ловці дикого звіра! А ви нам — рибу, особливо ж шкіри, тисячі, мільйони шкір з канадського звіра, що тут їм безцінь, а в Європі — капітали. Будь ласка, давайте в мирі жити, обмінюватись, тільки не бунтувати. Навіть рушниці ваші, що ви вимінюєте за шкіри, не страшні білій непереможній людині. Бо в білої людини у фортецях арсенали, тисячі рушниць, бо в білої людини нещадні гармати... Без білої людини вам не жити тепер...»

І приходили червоношкірі під фортеці і приносили десятки, сотні, тисячі шкір звіра і вимінювали на хліб, на борошно, на «вогненну воду» — горілку, на рушницю. Біла людина була шира, справедлива, як наказував Христос. Не можна окрадати «меншого брата». Христос бо проповідував любов до ближнього!

Треба по-рівному ділитися. Рушниця в дрімучих лісах — це великий скарб. Рушниця прогодує сім'ю. Червоношкірий! Хочеш мати рушницю, хочеш стати власником великого досягнення європейської культури, що плює вогнем і на місці вбиває звіра чи людину? Будь ласка — бери! Тільки по-рівному. Ось дужою рукою офіцера «їх величності білого короля» рушницю встромили в м'яку землю. Вона не така вже висока. Навіть нижча за людину. Налож ж, червоношкірий, біля цієї рушниці стільки ж шкір, щоб зрівнялися з рушницею! Треба ж по справедливості, по-божому, по-рівному...

І червоношкірий біля встромленої в землю рушниці складав одна на одну стільки дорогоцінних шкір, доки не зрівнював з рушницею. Тяжка праця цілих місяців,

але — він був власником великого досягнення білої людини, що, коли захочеш, може плюнути вогнем і на місці положити звіра чи людину. Це останнє тоді, коли голову добрячого індієця палило друге досягнення білої людини — горілка.

Котилися роки за роками, як хвилі Атлантичного і Тихого океанів. Колишня великанська сон-країна Канада все густіше вкривалася сіткою фортець і малих фортив, званими «постами», виростали селища, містечка і міста, що в них жили виключно білі. Міста і форти і нові шляхи крізь дрімучі ліси та гори прокладали тисячі вже не тільки червоношкірих, а й білих рабів. З Європи англійський імперіалізм гнав в незаселену Канаду своїх засланців і свою бідноту, що часто едналася з червоношкірими, зв'язувалася сімейними вузами з ними, щоб постачати нових рабів — метисів, мішанців білих і червоношкірих.

Не раз спалахувала Канада повстаннями, що були затоплені в крові. Два рази повставали індієці і метиси і біла біднота під проводом французького революціонера Луї Рієля. Деякий час в провінції Манітоба існувала навіть республіка повстанців, але хитрощами християнської віри, агітацією попів, була знищена і затоплена кров'ю. Загинув пізніше й Ріель. Загинув на англійській шибениці в м. Ріджайні, і по сьогоднішній день чиясь рука зложує на його скромній могилі в Сент-Боніфейс близько м. Вінніпега свіжі квіти. Канада залишилася англійською колонією, «вільною країною» з правами домінії.

А червоношкірі, споконвічні мешканці Канади? Їх вже так мало залишилося! Живуть в лісах, рибку ловлять, дрова рубають, мають всі права жебраків, цяцьки для міста виробляють, мистецькі оздоби на стіни для панських покоїв, словом — благоденствують, бо вмирають. Землю давним-давно одібрали їм і залишили клаптики так званих «індійських резерв», що їх і не їх, бо й це тоне на очах. І споконвічні мешканці Канади у «вільній країні» під прапором високоцивілізованої Великої Британії не мають сьогодні навіть громадянських прав. Можна їм вмирати за короля (це навіть честь!), можна вмирати з голоду і від побоїв, можна молитися правдивому християнському богові, але щоби червоношкірий був громадянином,

мав право голосу, брав участь в громадському житті — це був би скандал для британського прапора. Бо хіба ведмідь в Скелястих горах Бритиш Колумбії або вовк у степах Альберти громадяни Канади? Англійський імперіалізм, маючи за собою таку багату історію, має теж свою глибоку думку щодо расового розподілу людей. В його розумінні білою людиною може бути тільки — англієць. Це почувте й сьогодні, це чув на власні вуха ще 1929 року автор цих строчок.

Червоношкірі пішли вимирати в лісі ограблені, опльовані, роз'їджені алкоголем і сифілісом, чахоткою і коростою, вже в дешевенькому ситцьовому лахмітті, що їм привезли цивілізовані європейці. Єдине, що залишилося їм від перших погромників — французьких імперіалістів, це — французькі попи-єзуїти, що по сьогодні виконують між ними «велику місіонерську роботу», навертають все ще «дикунів» на правдиву католицьку віру. Англійський імперіалізм, перемігши французький, не зачепив цих духовних імперіалістів католицької Франції. Правда, користь з цього навертання одна — спокійно, непомітно вимирають індієці, без бунтів, без повстань. А віра в Христа? Що дасть ця віра, як нічого їсти? І попи лютують, що червоношкірі «дикуни» такі тупі. Ніяк не можуть зрозуміти «великої науки апостолів спасителя світу».

Читачу! Якщо досі ти думав, що там, на американських землях, є ще буйні індієські племена, що в своїх одиннях з орлиних пер гарцюють на диких конях по широких преріях, — то ти помилявся. Немає цього. Є рештки сумних, хворих нащадків колись вільних індієців, що доживають свій вік під ласкавим покровом британського прапора в бруді, в струпах, в непроглядних злиднях, вошах і поневірці. А канадська велика земля, більша за цілу Європу, ще триста років тому за наказом англійського короля одібрана в індієців. Сотні тисяч, а може й мільйони акрів землі ласкаво були подаровані королем «Годсон-Бей Компанії», капіталістичному трестові, що «торгував» шкірами з індієцями, будував форти й керував всіма погоромами на червоношкірих, і — по сьогоднішній день має по всіх лісах Канади свої «пости», в яких вимінює — торгує, як і триста років тому, з рештками «освоєних» жалюгідних індієців. Стара культура, що й казати!

Решта землі теж подарована церквам, єпископам, за-служеним «завойовникам», членам королівської династії, окремим торговцям, а то залишена для «дарунку» тим білим, що повинні були хлинути лавою з Європи і заселити великанську Канаду. Англійський імперіалізм закричав на цілий світ:

— Будь ласка! Прохаємо всіх в нову вільну, багату країну! Беріть землю, беріть ліси, жийте, розкошуйте, збагачуйтеся!

І з усіх держав світу посунули тисячі. Вірили й не вірили, але жадоба багатства в одних, а голод і злидні в других — куди не заженуть людину?

І з усіх держав світу посунули тисячі. Посунули тоді, як англійський імперіалізм закріпився, як переконався, що сама Англія не заселить цієї великанської країни, що в її нетрях лежали ще міліарди.

Вістка про заокеанську дивну країну, де «дарують» землю, дійшла до української бідноти доволі пізно, бо тільки наприкінці 80-х років. Довго переходила вона з уст до уст, з села до села, довго «варилася», доки не найшлися перші сміливці, що таки поїхали. Піонерами української еміграції в Канаді були бідні селяни Василь Леєняк і Іван Пилипівський з с. Небилів, Калуського повіту в Галичині. Про Канаду довідалися від німців і виїхали восени 1891 року. Пізніше, повільно, не хапаючись, поїхали й інші.

Іхала біднота галицької і буковинської землі. Спершу десятки, потім сотні, тисячі. Іхали наймити — формалі, бідняки, що свою силу продавали по багацьких стодолах, на панських ланах.

Спершу було їх в Канаді мало, але кожний рік збільшував це число. Тисячу, дві, десять, двадцять, сто, двісті тисяч, триста, триста п'ятдесят, а може, й чотиреста тисяч сьогодні. Ніхто не знає точного рахунку, та зверх триста п'ятдесяти тисяч напевне.

Українська біднота в Канаді!.. Який тяжкий її пройдений шлях! Хто розкаже правду за цей шлях, хто поставить хоч би писаний пам'ятник тим жертвам англійського імперіалізму? Українська інтелігенція, що їздила на гастролі до «заокеанських братів» або й осіла в Канаді, писала тільки похвали, підправлені англійським

соусом, і малювала Канаду справжнім раєм на землі. І українська біднота їхала. Набивала австрійські й німецькі вагони, штовхали її жандарми, риданнями прощала рідні злиденні пороги, тижнями поневірялася на океані в душних старих пароплавах, що перевозили з Канади худобу, а в Канаду бідноту. Скільки загинуло їх в дорозі від недуг? Скільки проковтнув великий Атлантик?

А вслід за першими переселенцями потягнулися попи, півінтелігентики, рої спекулянтів. В Канаді вони хутко вивчали англійську мову і для «рідних братів» ставали тим, чим були перші французькі, а після англійські «завсйовники» для червоношкірих індіців.

Що розумів неграмотний, забитий, заляканий галицький або буковинський бідняк, як приїхав в Канаду? Він не знав умов, мови; був без ніяких средств на існування. Знав одне — в цій країні дарують землю. А земля — це все. Вона прокормить, одягне, дасть притулок.

На станціях покотом лежали сотні, тисячі. Здорові, хворі, сумні й байдужі жінки, чоловіки і діти. А поміж ними, як гадюки, вилися вже готові посередники, «свої люди», що могли балакати англійською мовою, навіть заступитися за «меншого брата», де слід. І вони направляли того «меншого брата» на даровану землю. Держава була зацікавлена в тому, щоби заселити якнайбільші простори, а особливо поширити врожайну площу землі, що стояла заросла непроходимими хащами і споконвічними лісами. Чиста, готова для обробітку земля давно була вже власністю капіталістичних трестів і багатих скупщиків, що відпродували її за високу ціну. Чисту землю віддавала держава тим, в кого було багато грошей, хто міг розгорнути велике господарство. Для цього були поміщики, великі фермери-пани. А бідноту — гнали в ліси, в хащі, на камінний ґрунт. Хіба знав темний переселенець, в якому саме місці «дарують» йому за невеличку суму землю? «Свій чоловік», панич, що водив їх в державну контору, радив їхати туди, бо там і вода близько, і ліс буде свій, і церкву можна буде збудувати, і худобу випасати, і пшеницю сіяти, і — всі блага там. За це «панич» заробив для власної кишені, а бідні переселенці, добившись вкінці на «обітовану землю», заломили руки й, заливаючись

сльозами, згадали свою похилу хатину в рідному краю, свій бідний, вузький загін.

В тяжких злиднях, часто по сто кілометрів від залізниці, корчували роками дерево, куші, носили й каменюки. Вмирили там від перевтоми, голоду. Якісь корінці находили, що їх варили й їли. Мокляками пробивалися з мішком борошна по двадцять-сорок кілометрів, щоб врятувати від голодної смерті себе й сім'ю. Скільки праці, примітивним знаряддям, бо на машини не було грошей, вложили вони, доки добилися, що прочищена земля зародила?

Боротьба за врожайну землю, жорстока і повільна боротьба з природою, переходила з батька на сина, на внука. Де працювали, там і помирили, і пам'ять про тих перших кріпаків українського походження в англійській колонії давно загинула. Старі люди ще розказують, але їх вже не слухають. Відоме воно і надоїло всім...

Поволі, де колись шумів ліс, виростали бідні хатки, повітки, а за ними селища, села, хутори. Згадуючи рідні сторони, давали їм назви галицьких і буковинських сіл і міст: Коломия, Броди, Золочів, Медика, Шейпенці, Вікно, Збараж, Україна, Січ. Так і залишилося по сьогодні.

Хатки, як у рідному краю — солом'яні, то гонтою криті, низенькі, вибілені, підведені синькою. Але села вже не ті, що там, в Галичині й Буковині. Сумні-сумні, якісь бідніші, без садків.

З англійської мови лише поодинокі слова приймалися в цих селищах — назви знаряддя, одіння. Поза тим — тільки українська мова, що на протязі цілих десяти років залишилася панівною. Бо в чужу Канаду привезли поселенці і залишили з собою до смерті не тільки мову, а й свій побут: пісні, звичаї, обряди. Тут і коляда, як в «старому краї», і весілля три дні з усіма церемоніями, з скрипкою і цимбалами, тут і тужна сопілка і одіння «не панське», а «наше, мужицьке». Особливо жіноцтво ніколи не забувало цього. В неділю чи свято посідають на призьбах і — це не Канада, не англійська колонія за далеким океаном, в другій частині світу. Це галицьке або буковинське село, де жінки і дівчата у вишиваних сорочках і киптарях, в квітчастих спідницях, в коралах, в биндах. На протязі тридцяти

років берегли вони, як свого ока, рідну одежину. Тільки на неділю і свято тримали.

Роки йшли. А вони все ще боролися з гушавиною, із злиднями, все однаково сиділи неділями на призьбах і згадували «старий край» і мріяли про поворот «хоч на одну годинку», щоб «одним оком глянути» і «вмерти на рідній землі, бо вона легша». І знали, що не повернуться ніколи, бо «тут нічого і там нічого».

На великих фермах гриміли машини, а в українських селищах працювали найпримітивнішими засобами. Пара волів — це вже велике досягнення; але далеко з цим не зайдеш. Брали згодом машини й собі на виплат. І працювали. А довги росли. Податки росли. Скільки тих бідних фермерів пішли з торбами, а то просто утікали в міста, залишивши тяжку працю десятків років, бо не було чим заплатити податків за машини. Держава одержала прочищену землю і продавала її іншим. І нікому до того діла, що на тій землі півсім'ї вмерло в нелюдській боротьбі з природою.

Іх було тисячі, десятки, сотні тисяч. І з усіх них, тих українських селян-переселенців, не більше 2% вибилися в багачі. Інші капарають свій вік з покоління в покоління по сьогодні. І дряхлі старики, що ось-ось впадуть і замкнуть очі навіки, навіть напередодні смерті мріють про те, що би повернутися в рідне село і там померти. Велика, тягуча тоска за рідним краєм мучить до смерті. Та молодь, що вже народилася в Канаді,— не знає цього.

З трьохсот'ятдесяти, а може, чотирьохсот тисяч українських переселенців в Канаді, переважно виходці із Західної України — це у великій більшості бідні хлібороби-фермери. В кого була більша сім'я, в кого сини могли йти на заробітки в місто, в шахти, той витягнувся в середняки. Та всі вони — бідняк і середняк — такі прибиті журбою, такі все сумні, як природа західних провінцій Канади, що в них поселилися вони. Люта зима майже сім місяців, коротке гаряче літо і коротка осінь, а весни й не видно. Бо не ростуть тут ані овочеві дерева, не цвітуть квіти, все карликувате, бідне.

Хіба ж можна не тужити за тими, хоч і бідними, галицькими і буковинськими селами, що весною потопають в морі зелені й квіту? Красу природи розуміє не тільки інтелігент. Куди глибше розуміє і цинить і

любить її навіть неграмотний селянин. Бо в інтелігента це випадок, а в селянина все життя і вся праця його. Не раз в далекій Канаді його очі з безмежної туги заливалися сльозами. Різні бувають сльози: з жалю, з розпачу, від сміху, але сльози туги на очах дорослої людини, що народилася і виросла в злиднях, це вже надто багато...

Українські поселенці в Канаді це майже все селяни. Але не всі вони пішли в новій країні на землю. Більша частина стала хліборобами-фермерами, менша — спролетаризувалася. Зразу переїхавши океан, попала на фабрики, заводи, в шахти, на залізницю. Канадські капіталісти радо приймали українських емігрантів, бо це були добрі й дешеві та невибагливі робітники.

Коли експрес Тихоокеанської залізниці прорізує неприглядні канадські простори — кому прийде на думку, що по обох боках залізничного шляху бур'янами порослі й роками притоптані тисячі могилок, в яких лягли українські робітники? Від океану до океану пройшли вони, не розгинаючи спини, ніби армія невільників. Падали від перевтоми, від недуг, від нещасливих випадків. Але шлях, що прорізував Канаду, не знав перепон. Через високі гори, ліси, яруги, прерії, річки й озера він докотився від Атлантичного до Тихого океану. За цей шлях лягли тисячі, окалічили тисячі, силу свою залишили тисячі європейських бідняків, а між ними, на першому місці — українські робітники.

Канада! «Вільна» країна! Як почувалися в ній українські емігранти? Як жили і пристосовувалися в нових умовах?

Хлібороб-фермер, що поневолі утік з Галичини або Буковини чи Закарпатської України, хоч гірко біднував на перших початках, але легше було йому, що немає більше над ним панського економа, немає жандарма. Вони і тут були, тільки демократично замасковані, і лише пізніше пізнав та відчув їх український селянин.

А спролетаризований український бідняк, що став в Канаді робітником? Йому нова країна видалася спершу дійсно вільною. Тяжка, понад сили праця — це

так. Але він не гнув більше спини на панському лайі за чотирнадцятий сніп, не форналював в дворі за мізерну платню і не спав більше в кінських жолобах по панських стайнях. Він не боявся вже жандарма, його не тягнули тут у військо, з його не стягали останньої свитини за податок. За один місяць праці в Канаді він одержував стільки, як в рідному селі в панському дворі за цілий рік. Чим же не «вільна» країна? Що часто-густо цей робітник тяжко працював за половину тої платні, від якої відмовлялися старі канадські робітники — він не думав. Кожний канадський цент він перераховував на австрійські корони, і виходило багато. Капіталісти радо використовували цю добру і дуже дешево людську силу, що навіть не мала одного імені. Бо була це переважно темна неграмотна маса. Одні звали себе австріяками, інші поляками, ще інші рутенцями, буковинцями, мадьярами, руськими або просто «галішен» (галичани).

Здавалося їм, що це благословенна вільна країна. Гроші є, хоч не так багато, але ж їхні життєві вимоги були надзвичайно скромні. І почалося нове життя в новій країні. Життя буйне, гуляще, залите алкоголем, що породив хуліганство. Українські робітники за недовгий час виробили собі ім'я справжніх дикунів. Де сідали пити, де справляли весілля, там заздалегідь приходила поліція. Бо пляшками розбивали один одному голови, різалися, нищили все довкола і напівживими валялися у власному бруді, власній крові. Назва «галішен» стала лайливою назвою, що в англійців означала назву хулігана, дикуна.

«Ю дорді галішен» (ти брудний галичанин) — так з огидою і погордою називали англійці збожеволілих від алкоголю українських робітників, байдуже, чи приїхали вони з Галичини, Буковини або України.

Нікому було опам'ятати тих людей. Єдиний вплив на них мали ще попи, що чорною зграєю насунули з Канаду. Але ж попам таке життя темних робітників було й потрібне. Від таких легше було викачувати гроші, такі не супротивлялися казкам про бога. Вінчалися, хрестили дітей, сповідалися, в церкву ходили, і за все платили.

Англійська буржуазія перестала вважати цих робітників за білих людей. Дивилися на них, як на негрів,

як на червоношкірих. Англійська буржуазна преса відмовлялася друкувати повідомлення про нещасливі випадки при праці, де гинули українські робітники, бо вони були — «тільки галішен». (Факт, що був на сторінках вінніпезького щоденника «Телеграф» 1906 року).

Але не всі робітники були такі. Була вже й свідоміша частина, що держалася осторонь такого життя. Повільно почали гуртуватися вони в організації, що з них виросла опісля Українська соціал-демократична партія Канади і її орган «Робочий народ». Тяжкі були початки нового руху. В голоді й холоді працювали чесні одиниці, що стали на чолі соціалістичного руху. Боротися доводилось не тільки з хуліганством, а й з попівськими та «патріотичними» впливами. Все ж таки з кожним роком вплив українських соціалістів на робітничу масу поширювався. І коли в 1908 році у Львові молодий студент Мирослав Січинський забив цісарського намісника Галичини графа Потоцького — канадські українські соціалісти розгорнули широку кампанію за визволення Січинського з тюрми. Свідомі одиниці збирали по цілій Канаді гроші, за які, через деякий час, вдалося підкупити двох тюремних доглядачів в Станіславській тюрмі, що й допомогли Січинському утекти з тюрми й добратися в Америку. Оба ж доглядачі теж утекли в Канаду, де живуть й нині. (Сьогодні Січинський крайній фашист або, може, гірше фашиста, але 1908 року його вчинок в очах галицьких українців був великим революційним актом. Він же вбив ката українського трудового народу).

Канадське українське робітництво колись визволило Січинського, а сьогодні проганяє цього ж Січинського, якщо він пробує десь виступати. Бо для робітництва і його революційної боротьби цей Січинський такий же чужий сьогодні, як до 1908 року був чужий граф Потоцький, що загинув від його куль...

Імперіалістична війна в Європі. 1914 рік. Велика Британія (Англія) взяла участь у війні з Німеччиною. Канада — колонія, чи то пак домінія Великої Британії. Але в Канаді немає примусової військової служби. Конституція Канади визнає тільки найману армію — міліцію. Населення Канади, здається, могло бути спо-

кієне за себе. В далеку Францію чей же не поженуть нікого примусово на фронт. Великанська Канада в той час мала всього вісім мільйонів населення, з того значна кількість емігрантів з Європи.

Вже в той час українці в Канаді рахувалися третьою щодо чисельності нацією. Перші англійці, другі французи, треті українці. І вже тоді існувало дві «канадські України». Одна — під проводом і впливом уніатських і православних попів та дрібних політичних спекулянтів, українських «патріотів»-півінтелігентів. Друга — масово слабша — під проводом української соціал-демократичної партії, що об'єднувала свідоміші робітничі й фермерські елементи.

Дике патріотичне захоплення війною проти «ненависних, варварських німців» хутко прокотилося з Європи в Канаду. І в самому розгарі шовіністичної гарячки уніатський єпископ Будка випустив до свого великого «вірного стада» в Канаді «пастирського листа», в якому взивав українських емігрантів «залишитися вірними габсбурзькій династії», і навіть закликав повертати в Галичину, щоб «боронити перед ворогами найяснішого пана цісаря Франца Йосифа і австрійсько-угорську монархію».

Звичайно, з боку канадського уряду посипалися жорстокі репресії проти українців. Єпископа Будку не заарештовано, але зате тисячі з його темного «стада» фермерів і робітників попали в концентраційні табори, що згодом стали популярними під назвою «таборів смерті». Хто не попав в табір, жив під доглядом поліції і військової влади. Все українське населення Канади (уродженці Галичини, Буковини і Карпатської України) реєструвалося в поліції в назначені дні, менш небезпечні — раз в два тижні, інші — раз в тиждень, а найбільш небезпечні — кожного дня. До цих останніх належали тільки класовосвідомі робітники, відомі з своєї активності в соціалістичному русі. Без окремого дозволу поліції ніхто з українських емігрантів, виключаючи попів, не міг виїхати з тої місцевості, де він жив. Такий стан продовжувався на протязі всіх років імперіалістичної війни. Окрім того, всім українським емігрантам (із Західної України) одібрано громадянські права, позбавлено зовсім канадського громадянства, що вони набули його після 1902 року.

З темними релігійниками і просто невинними людьми попали в першу чергу в «табори смерті» активніші в робітничому русі робітники. Всіх їх держали в надзвичайно тяжких умовах. Погано харчували, не одягали, використовували для тяжкої праці й поводитися гірше, чим з худобою. Сотні, тисячі цих жертв англійського імперіалізму і єпископа Будки, а з ними свідомих робітників, що були ворогами війни взагалі, передчасно лягли в могилу або захворіли на чахотку й інші недуги. Найжахливішим вважався табір в околицях Капускейсінг, в північній частині провінції Онтаріо, де до всіх бід причинявся ще й несприятливий, холодний клімат. А в той час єпископ Будка, що з своїм попівством перший спровокував масове інтернування в табори смерті українських робітників та фермерів, преспокійно співробітничав вже з канадською буржуазією і урядом, виконуючи роль контррозвідника і донощика на горстку тих українських соціалістичних активістів, що не попали ще в табори і в тяжких умовах працювали далі та видавали газету «Робочий народ». Ставленник митрополита графа Шептицького, «святий пастир» на канадське українське «стадо віруючих», єпископ Будка їздив з м. Вінніпега в часи війни аж в столицю Канади м. Оттаву з своїми рапортами міністерству внутрішніх справ.

Канада взяла теж участь в імперіалістичній війні. Спершу висилала тільки добровольців. Але хіба багато знайдеться в капіталістичній країні таких, що добровільно йшли б на фронт вмирати. І канадський уряд за допомогою поліції та армії своїх платних агентів почав силою «творити» добровольців. Спочатку агенти ловили молодих людей і затагали їх в трактири, де запивали до півсвідомості і в такому стані давали їм підписувати згоду служити в армії. Коли ж і це стало відомим, по всій країні почалося справжнє полювання на людей. Загони поліції й шпигів ганяли по фермах і ловили людей в армію. І з українських півінтелігентів чимало було вірних агентів, що постачали армії «добровольців», одержуючи відповідну суму за кожну жертву. Хто з цих «добровольців» все-таки не хотів вдягати військового мундира, того заставляли терором. Били, знущалися, голими саджали в бочку і обложували льодом та ще й каплі холодної води пускали на голову.

І цікаво одне: всіх українських робітників і фермерів, що їх різними способами було зягнено в канадську «добровільну» армію, організували в частини, що звалися «Ірландська гвардія». Центром цієї гвардії, що найменше мала ірландців, а найбільше українців, було м. Едмонтон в провінції Альберта. Бувший агент П., що постачав в часі війни до цієї «гвардії» українських робітників і фермерів,— за що зразу дістав чин лейтенанта (сам він український півінтелігент),— в 1927 році в розмові з автором цих строчок твердив, що в часі імперіалістичної війни в рядах канадської армії, особливо в частинах «Ірландської гвардії», було двадцять тисяч українців. Більша частина їх боролася на фронті у Франції, інших вживали як робітничі відділи в Англії, тилу Франції і в самій Канаді. Тому ми вправі сказати, що в імперіалістичній війні брали участь два українські легіони: один по боці центральних держав проти Антанти, зложений з галицьких українців під назвою «Українські січові стрільці», і другий по боці Антанти проти центральних держав з канадських українців, хоч цей останній не мав свого українського обличчя, був ділом насильства канадського уряду і, окрім постачання гарматного м'яса, не відіграв ніякої політичної ролі. Політичну кар'єру зробили, а особливо набили свої кишені доларами ті агенти українського походження, що явно і таємно допомагали канадському урядові постачати на французький фронт українських робітників і фермерів. Правду в подробицях про цю нелюдську торгівлю людьми розкриє хіба соціальна революція. Досі ця правда спочиває, окутана таємничістю, на полицях військового міністерства і контррозвідки Канади.

В буржуазній, навіть найбільш демократичній державі, закони і конституцію творять і ухвалюють в ім'я популярного слова «народ». Але широким трудящим масам, тому самому народові, чужі ті закони, бо творять їх представники другого, панівного класу, а «народ» — це тільки драбина, по якій різні політичні спекулянти лізуть за своєю кар'єрою. Канадська конституція визнавала тільки найману армію — міліцію, але коли у Франції недоставало людського м'яса, буржуазія не питала народ його згоди на зміну конституції. В Канаді проголошено примусову військову службу і мобілі-

зовано пізніше в армію так же само, як і в інших капіталістичних державах.

Український соціалістичний рух в Канаді в час війни почав все більше розвиватися і захвачувати вплив над українськими робітниками. Визнаючи платформу циммервальдської конференції у відношенні до імперіалістичної війни, українські соціалісти стали сіллю в очах канадської буржуазії. Коли ж в Росії полетів цар, а згодом Жовтнева революція потрясла цілим світом, українське робітництво в Канаді заврушилося. Почався новий масовий революційний рух, що ріс з кожним тижнем. І канадський уряд злякався його. Українську соціалістичну партію (а з нею революційні організації інших національностей) було проголошено за неіснуючу, а газету «Робочий народ» закрито. Почалися нові репресії, що все-таки не задушили руху. Він далі ріс по цілій Канаді. За деякий час в м. Вінніпегу, замість «Робочого народу», почала виходити нова газета «Українські робітничі вісті», що була приневолена друкувати всі новинки й статті, а навіть фейлетони паралельно двома мовами: українською і (для цензури) англійською. Буржуазія організувала погром. Друкарню «Українських робітничих вістей» було зруйновано, наймані п'яні хулігани, не розбираючись багато, погромили теж приміщення релігійних українських організацій. Українських робітників ловили на вулицях і нещадно били. Активніших товаришів було заарештовано і багатьох силою вислано поза межі Канади — в Європу. І все-таки з цих репресій від заграви переможного Жовтня, що розгорівся за далеким океаном на широких просторах колишньої російської імперії, в Канаді виріс широкий український революційний рух, нова «канадська Україна», що дала Комуністичній партії і комсомолові Канади своїх краших активістів.

Імперіалістична війна на деякий час коштом мільйонів людських жертв, що гинули на французькому фронті, перетворила була Канаду в «країну добробуту». На очах росли нові мільйонери, звичайно, з буржуазії. Фабрики й заводи працювали шаленими темпами й людей силою заставляли працювати, ловили на вулицях, бо скривавлена і зруйнована Європа, що свої фабрики замінила на фабрики амуніції, потребувала нової продукції в першу чергу для армій. Фермерські про-

дукти стрибнули в ціні, і фермери теж підтягнулися. Вони визволилися з довгів, набрали на виплат нові сільськогосподарські машини, індустріалізували своє господарство, що стало дуже прибуткове.

Закінчилася війна, а з нею «золоті часи». Десятки, сотні тисяч робітників опинилися на вулиці, і цю велику армію безробітних поповнив новий приплив. Були це нові тисячі тих, що повернули з Франції, де боролися за «короля, британський прапор і цілість британської імперії». А фермери? Після того, як у Франції затихли гармати, сільськогосподарські продукти знову стрибнули в ціні, але цим разом вниз. Був це не звичайний собі стрибок. Тисячі фермерів, що ще недавно почувалися панамі ситуації, які за високу ціну поставали своєю пшеницею і іншими продуктами великанські пароплави, що мали тільки один рейс: Англія або Франція,— збанкрутували. За горло вхопили їх нові довги. У них же машин чимало, взятих на виплат, а платити нічим. А тут податки: воєнні, державні і інші. Криза ця в першу чергу вдарила по українських фермерах і привела в їхні хати знову безпросвітні злидні і повиганяла багатьох з широких прерій в міста поповнювати армію безробітних.

Канада закипіла, захвилювалась, загорілась страйками. У Вінніпезі в травні 1919 року було проголошено генеральний страйк, що навів велику паніку на всьому північно-американському суходолі. Буржуазна преса одверто називала цей страйк початком Радянської влади на американській землі й біла на сполох. По правді, на протязі місяця, місто Вінніпег було в руках робітників-страйкарів. Страйковий комітет мав повний контроль. Буржуазна преса не виходила, трамваї перестали їздити, міська поліція (без жандармів) перейшла на бік страйкарів, продукти продавалися тільки за дозволом страйкового комітету. Але на чолі страйку стояли жовті, стояли реформісти, провідники лейбористського руху, малі Макдональди. Вони й продали страйк своєю угодою з буржуазією. І тільки після непотрібної капітуляції провідників-реформістів (Гіпса, Айвенса, Квінга, Джонса, Брея, Діксона і ін.) буржуазія, не дивлячись на свої зобов'язання перед капітулянтами, пустила на страйкарів загон жандармів, що в крові кінцево задушили страйк. Окремо говорити про участь в цьому

великому страйку українських робітників не треба. Вистачить підкреслити, що м. Вінніпег з усіх міст Канади має найчисленнішу українську робітничу колонію (ціле українське передмістя) і є центром революційного українського руху. Після страйку поліцією було переведено напад на «Український робітничий дім», забрано всю бібліотеку (ї спалено), розгромлено друкарню, а провідники українського революційного руху врятувалися від арештів утечею з міста, дехто в ліси до індіців. Над страйковими провідниками-реформістами було згодом влаштовано комедію-суд, і в результаті всі вони опинилися в скорому часі... депутатами парламенту. Ці депутати по сьогодні ведуть зрадницьку роботу: супроти робітничих мас, хоч все-таки «дбають» за маси: організували т. зв. «Лейбор чорч» — «Робітничу церкву». Находьте, мовляв, робітники, втіху і забуття таки в своїй робітничій церкві. Бо класова боротьба — небезпечна гра. Хто терпен, той спасен...

В далекій заокеанській країні Канаді, що своїми просторами більша за цілу Європу, й сьогодні немає ще повних десять мільйонів населення, живе триста п'ятдесят—чотириста тисяч українців. Творять вони дві «канадські України», що мимоволі пригадують дві різні держави в одній.

Одна «канадська Україна» — це вірна копія буржуазної держави. Ви не дивуйтеся, що ми так сміливо вживаємо терміну «держава». На перший погляд, це справді звучить якось чужо. На далекій американській півночі, в англійській колонії, де на трупах червоношкірих індіців і європейської бідноти виросла напівнезалежна капіталістична держава, що чимдалі одсувається від опікунки Англії,— невже там існує окрема Україна, що її ми навіть поділяємо на дві «держави»? Звичайно, назви ці умовні, але цю умовність ми все-таки обгрунтуємо.

Перед вісьмома роками «канадською Україною» був дуже захоплений «посол» уряду ЗУНР Петрушевича в Канаді — колишній соціаліст і галицький радикал, потім петлюрівський міністр, а сьогодні гетьманець і найправовірніший католик — доктор Осип Назарук. Ми не будемо згадувати, як цей «посол» видунив при допомозі попів

і «патріотів» від темних канадських робітників і фермерів декілька десятків тисяч доларів на «визволення Галичини від поляків» — і куди пішли ці гроші? Свого часу робітнича преса аж надто докладно вияснила цю справу. Доктор Назарук мав особливий смак на українські колонії в імперіалістичному розумінні цього слова. Він гордовито заявляв скрізь, що Зелений Клин на Далекому Сході — це колонія України. А вже тихцем мріяв, що «канадська Україна» стане колись теж колонією української (буржуазної) держави на американській землі. Мало того, Назарук навіть винайшов водний шлях, яким пароплави з центра Канади, через канадські озера і океан, поїдуть прямо, без задержки аж в Київ і «українську колонію» на Далекому Сході. З цього «геніального» відкриття пана «посла» українська дрібна буржуазія Канади аж пищала з радості й готова була відкривати якусь торговельну спілку, але — доктор Назарук, зібравши чимало грошей на «визволення Галичини від поляків», поїхав в Сполучені Штати, де вихрестився з безвірника на 150-відсоткового католицького християнина, а відти без задержки в Польщу наvertати «мужиків-хлопів» на божу путь. Та «канадська Україна» буржуазного типу має право гордитися чимось більше, як доктором Назаруком. Назарук був тільки перелетним попугаєм, що вмів горланити й зручно ховати цінності — долари. А є «старі здобутки».

Ви думаєте, що за тридцять з гаком років української еміграції в Канаді там нічого, окрім емігрантів, немає? А «народні діячі», а попи хіба спали за той час? Це ж творці «канадської України», що створили «державу в державі» по всіх принципах порядної буржуазної держави найновішого типу. Має ця «Україна» своїх «президентів» і спекулянтів, єпископів і зграю попів та монашок, депутатів парламенту і церкви, адвокатів, вчителів, лікарів, купців, поміщиків, урядовців в міністерствах і різних конторах, торговців людськими душами, шпівонів, солдатів, жандармів, бандитів, проститутток, агентів від худоби і людей, провокаторів, редакторів, генералів (петлюрівських), промовців, власну автокефалію, філію СВУ, УНДО, радикалів, фашистів, ренегатів, донощиків, політичних спекулянтів і політичних хуліганів, контрабандистів і самогонщиків, біржових грачів і просто

шулерів — словом все, що є в кожній порядній буржуазній державі. (Всього не перелічиш).

Внутрішня секречія цієї «України» поділяється на різні групи і релігійні секти. Є петлюрівці і фашисти, гетьманці і ундівці, консерватори і ліберали, лейбористи і соціалісти-радикали. Все це назви по верхушці, за маси не питаєте. Масу темного політично і культурно відсталого фермерства і робітництва мають ще до певної міри католики. В політичному відношенні всі ці угруповання зраджують самостійницькі ідеї (дуже популярні в них), бо служать всі разом тільки двом великим буржуазним канадським партіям: консервативній і ліберальній. За подачки від цих партій видають свої газети і після кожних виборів «підтягаються», продавши відповідну кількість голосів за гроші. Всі ж разом гризуться між собою, хоч служать одним панам, але один фронт і одну лайливу мову завше мають у відношенні до Радянської України, СРСР і революційних робітничих організацій.

Окрім «політичних груп», є ще і релігійні: католики, царославні, автокефалісти, православні з грецьким патріархом, методисти, баптисти, пресвітеріани, суботники, апостоли і фанатики, що голі качаються по землі і кричать «розмовляють» з богом і ще інші дрібні, чудернацькі «віруючі». Одних піддержують грішми французи (католиків), інших англійці (пресвітеріан), ще інших другі секти прямо з Англії та взагалі «темні фонди» (автокефалістів), а загальноканадській буржуазії дуже на руку такий релігійний хаос, бо він не допускає до об'єднаної сили українського населення, до поширювання класової свідомості. З другого боку, буржуазія використовує релігійні секти для боротьби з революційним рухом.

Всі ці політичні і релігійні групи «канадської України» буржуазного типу загально творять контрреволюційний табір. Має цей табір цікавих типів, що творять його верхушку... Мирослав Стечишин — редактор так званого «Українського голосу», секретар (свого часу) петлюрівської місії у Вашингтоні, вірний петлюрівець, що їздив навіть з чолобитною «головному отаманові» в Тарнів, — по професії контррозвідник і агент польської шляхти, союзник Петлюри. Організатор гетьманських «Січей» в Канаді і «генеральний січовий обозний» Во-

лодимир Босий, донедавна редактор органу католиків (єпископа Будки), — це, як виявила сама українська контрреволюція, агент польської дефензиви в Галичині, сьогодні агент канадської контррозвідки і «референт» робітничої преси для контррозвідки. Дмитро Лешишин — фашистський «літератор» і автокефальний діяч-піп — це відомий петлюрівський погромник і дегенерат. А інші — хіба перелічиш всіх їх?

В чому заключається діяльність верхушки і взагалі активу всіх контрреволюційних українських груп Канади? Найголовніше — одверте і таємне донощиттво до контррозвідки і буржуазної англійської преси на революційні українські організації, на поодиноких активних робітників, а в першу чергу на комуністів. Їхня преса переповнена найогидливішими лайками на Радянську Україну і нечуваними брехнями про СРСР. Недавно ця канадська контрреволюційна «Україна» зверталася до англійського уряду з проханням «взяти Україну (розумій — Радянську!) під протекторат Великої Британії». Гетьманці навіть б'ються за це, щоб «після повалення більшовиків» посадити на київський престол короля з англійської династії. Не раз контрреволюційна українська преса Канади писала про те, що на випадок війни Англії з СРСР треба організувати «український легіон». Існують навіть дрібні військові відділи з українських контрреволюціонерів, що вчаться військової штуки в канадських касарнях і беруть участь в маневрах канадської армії.

З другого боку, контрреволюційна верхушка і актив — це дільці, що не перебирають в засобах, щоби роздобути гроші. Вони не лише спекулюють різними способами, закладаючи фіктивні акційні компанії, щоби обдурити наївних людей, а нищать безсердечно своїх же однодумців, пускають з торбами цілі фермерські родини, доводячи їх до повної матеріальної руїни через судові процеси або інші спекуляції. Словом — це на вигляд люди, що мають право звати себе стовідсотковими американськими дільцями.

Окрім цього морального багна, цієї гнилизни, існує ще одна «канадська Україна», революційна, робітничо-фермерська. Ця «Україна» не тільки не має і не може мати нічого спільного з «Україною» буржуазного типу,

а й нічим не похожа на неї. Бо коли перша — це окремі групи, то революційна «Україна» є суцільною, міцною і дисциплінованою організацією. На мові контрреволюційної «канадської України» і буржуазної преси зветься вона коротко: «більшовики», а загально в англійців ще й «українці». Бо треба знати, що тільки революційне робітництво і фермерство вибороло в Канаді належну назву українців. Ще й сьогодні непознайдомлені англійці поділяють українських емігрантів на рутенців (католики), буковинців (православні), австрійців (неорганізовані, темні), «галішен» (п'яниці, хулігани) і українців (більшовики).

Революційною «канадською Україною» в організаційному сенсі керує ЦВК ТУРФДім (Центральний Виконавчий Комітет товариства «Український Робітничо-Фермерський Дім»). Це масова культурно-освітня організація, що має по цілій Канаді 194 своїх філій. Ділиться на три секції: чоловічу, жіночу і молоді. До 1929 року ТУРФДім мав зверх шість тисяч членів. Кожного року ця організація відбуває свій з'їзд. Центром її — м. Вінніпег, де знаходиться великий центральний будинок, що в ньому містяться всі редакції, театральна зала на тисячу глядачів, бібліотека, архів і т. ін.

ТУРФДім по цілій Канаді має поверх ста власних будинків-клубів. Всі вони збудовані виключно з добровільних пожертв робітників і фермерів. В тих будинках є обов'язково театральні зали, бібліотека, дитяча школа. ТУРФДім влаштовує для підготовки кадрів вищі освітні курси, різні інші курси по окремих місцевостях, ліквідує неграмотність, веде широку культурну роботу при допомозі бібліотек, лекцій, кіно (переважно фільми ВУФКУ), театральних вистав, концертів. При кожній філії ТУРФДім є свій драмгурток, хор, оркестр, а то й спортова секція для молоді; теж майже кожна філія має українську робітничу дитячу школу, де діти робітників після англійської школи вчать української мови, читати і писати по-українськи.

Найсильніша преса в Канаді (виключаючи буржуазну англійську) — це українська робітнича. Дві великі газети і два журнали обслуговують загально до тридцяти тисяч читачів.

«Робітниче Запомогове Товариство» (РЗТ) — це страхове товариство, що забезпечує своїм членам на

випадок недуги або каліцтва грошове утримання, а на випадок їхньої смерті виплачує певну суму сім'ї. Від 1922 року по сьогодні РЗТ зросло до семи тисяч п'ятисот членів.

Перед двома роками виріс з цих організацій новий кооперативний рух, що успішно розвивається. В проводі всіх цих організацій стоять члени компартії. Політична орієнтація членів вищезгаданих робітничо-фермерських організацій виключно радянська.

Класово найсвідоміша частина членства ТУРФДім і його секцій (жіночої і молоді) та РЗТ є членами компартії, комсомолу і піонерської організації Канади. При ЦК партії існує український агітпроп.

Члени всіх організацій — це на 99% робітники і бідні фермери, з чого тільки 2—3% уродженці Наддніпрянської України, решта по походженню із земель західної України.

Революційний рух серед бідного українського фермерства ще молодий, тільки декілька років тому народився він, але за такий короткий час набув вже масового характеру

ТУРФДім і інші українські революційні організації та робітнича преса за дванадцять років свого існування на освітньому полі зробили в двісті разів більше, як всі попівські і дрібнобуржуазні організації та газети за тридцять років існування. Хіба ж дивно, що революційні лави ростуть з кожним роком, а вожді «канадської України» буржуазного типу і їхні групи та організації все більше і більше залишаються не лише без авторитету і впливів на широкі маси, а то й «генералами без війська»? Правда, це до пекучого болю нелюбо і контрреволюційному українському таборові і канадській владі. І вони — стараються... Використано всі засоби, щоби революційні робітничо-фермерські організації оплутати сіткою шпionів і провокаторів. Першу скрипку в цьому «державному ділі» грає українська контрреволюція на чолі з своїми вожаками. І український революційний рух на протязі всіх років веде тяжку боротьбу. Він оточений з усіх боків ворогами, що при кожній нагоді намагаються кусати. І все ж таки розвивається...

В Сполучених Штатах Америки, де живе мільйон

українців, українська контрреволюція виконує ту ж саму роботу у відношенні до компартії і революційних організацій. Все ж в тій густо заселеній країні, де українське робітництво губиться в людському морі, це трудніша справа для наймитів капіталу. В Канаді ж всього населення неповних десять мільйонів. В такій великанській країні кожна людина на об'є. До того українці, як ніде більше в світі (не рахуючи УРСР і Західної України), живуть збитими колоніями, займають цілі квартали міст, заселяють часто на 95—98% цілі містечка, села. Побіч контрреволюціонера живе член революційної організації. Довкола гомонить тільки українська мова. В хатах, на вулицях, у крамницях, навіть в державних установах (наприклад, пошта). Вивіски українською мовою, газети і розклеєні афіші українські, шевці, кравці, слюсарі, адвокати, лікарі — все українці. Забуваєш, що ти в англійській колонії на далекій американській півночі.

В такій обстановці, звичайно, куди легше провадити провокаторську і шпійонську роботу агентам капіталу. Але, незважаючи на всі перепони як з боку канадської влади, так і її наймитів — української контрреволюції — революційна «канадська Україна» охоплює все ширше трудящі маси. Де тільки немає сьогодні революційних українських організацій, куди лише не доходить робітничо-фермерська преса! В слобідки шахтарів вугільних, золотих, мідних і азбестових копалень, до фабричних і залізнодорожних робітників, до бідних фермерів степових західних провінцій, скупих і бідних на природу, до пастухів в далеких преріях, в індустріальну частину східної Канади, де цвітуть сади, дозріває виноград і гуде свою могутню пісню великанський водопад Ніагари і до північних мешканців, що сусідують з ескімосами. Від Атлантичного до Тихого океанів, від шахтарів Нової Скошії до дроворубів лісів Бритіш Колумбії і грузчиків ванкуверського порту — скрізь члени компартії і українських революційних організацій, скрізь має своїх читачів робітничо-фермерська українська преса. Не помагають репресії з боку фабрикантів, капіталістичних компаній, поліції. Членів компартії і українських революційних організацій звільняють з роботи, не приймають до другої, ставлять на «чорні листи», часто заарештовують, цькують, мстяться на дітях,

не допускають робітничої преси, забороняють організації, і все ж революційний рух розвивається, росте.

Членство українських революційних організацій і читачі робітничо-фермерської преси надзвичайно уважно слідкують за всіма подіями в Радянській Україні і всьому СРСР. Вони жадібно сприймають кожен вістку, кожне слово з червоної країни, де будеться нове соціалістичне життя. В часи громадянської війни раділи вони, як діти, кожною перемогою Червоної Армії і боліли кожною, хоч би хвилевою, перемогою контрреволюції. З добровільних пожертв купували медикаменти для Червоної Армії і посиляли, щоб хоч цим з-за далекого океану допомогти революції. В голодні роки на Україні, не дивлячись на безробіття в Канаді, зложили кількадесят тисяч доларів і вислали для рятунку голодуючих Радянської України. Ходили хата в хату, до свого і до ворога, не зважали на те, як проганяли їх, як висміювали, збирали пожертви на голодуючих, збирали одіння і вислали на Україну.

Щоби допомогти на господарському фронті, в 1922—1923 рр. виїхали з Канади на Радянську Україну дві українські комуні з сільськогосподарськими машинами, приладдям, навіть зерном. Тільки одна комуні, що й сьогодні прекрасно розвивається на Одещині, збрала була сімдесят тисяч доларів, що за них купила в Америці машини і найпотрібніше для господарства знаряддя.

Відгукуються трудящі революційної «канадської України» і на політичні події. Навіть цього року по всій Канаді було розвинено широку кампанію, в якій пояснено шкідницьку роботу СВУ, і сотні резолюцій вітали ДПУ з його викриттям організації наймитів імперіалізму та приєднували свій голос до радянських трудящих мас, вимагаючи від Найвишого Суду суворої кари ворогам соціалістичної України

Одночасно відгукуються трудящі «канадської України» на події на землях Західної України. В 1922 році збрали вони між собою до п'ятнадцяти тисяч доларів на допомогу західноукраїнському революційному рухові, на допомогу політичним в'язням. 1927 року, коли Західну Україну навістила велика повідь, збрали двадцять п'ять тисяч доларів і розподілили виключно поміж потерпілих західноукраїнських робітників і безземельних та малоземельних селян без різниці націо-

нальності. І коли взяти під увагу, що в Канаді після імперіалістичної війни постійне велике безробіття, а зарплатня робітника нижча за платню робітника в Сполучених Штатах, то стане ясно, що ці значні грошові суми на допомогу (в свій час) трудящим Радянської і недавно Західної України є не лише доказом революційної свідомості трудящих «канадської України», а й доказом впливу на широкі маси революційних організацій. Не треба ж забувати, що і всередині робітничо-фермерської «канадської України» є великі грошові витрати, що їх спільними силами, доброхотів, покриває робітництво і фермерство. Революційна преса існує виключно з пожертв своїх читачів, видавництво теж, будуються нові будинки-клуби, відбуваються курси, з'їзди. Коли треба допомогти комуністичній пресі англійською мовою, то й тут українське робітництво займає поміж жертводавцями одно з перших місць.

В політичному житті і в класовій боротьбі з фабрикантами, шахтовласниками і реформістами компартія Канади через своїх українських членів веде широкую роботу. В м. Вінніпезі вже вдруге обрано депутатом міськради¹ комуніста-українця, який, незважаючи на те, що реформістські депутати при допомозі поліції викидають його за слово правди з засідань, все ж залишається оборонцем робітничих мас серед класово чужого оточення. Обрання комуніста в міськраду може здаватися дрібним, незначним фактом, але при цьому слід зауважити, що це перший комуніст на північно-американському суходолі, якого обрано до законодавчого органу. Обрано, незважаючи на шалену агітацію буржуазії і української контрреволюції, не дивлячись на залякування виборців-робітників, що через те їх проженуть на заводах з роботи. Буржуазний, український контрреволюційний і реформістський кандидати два рази провалилися і оба рази обрано комуніста.

Справа робітничої молоді в Канаді — надзвичайно пекуче питання, зокрема серед української трудової еміграції. Діти українських робітників і фермерів, що народилися вже в Канаді, наслідком буржуазного виховання в школах і релігійного в церквах, окрім того величезного деморалізуючого впливу буржуазного ото-

¹ Муніципалітет

чення і вулиці, — пропадають для батьків і пролетарського класу. Вже не згадуємо про те, що канадська українська молодь цілковито асимілюється... І компартія і комсомол Канади та піонерські організації працюють в тому напрямку, щоб з робітничої молоді виховати класових пролетарських борців, вирвавши їх з-під впливу церкви, різних релігійних сект і товариств, великої деморалізації ворожого оточення і вулиці, не допустити запаморочити юні голови тим жахливим шовіністичним чадом, що ним отруюють буржуазні школи, які намагаються виховати з робітничих дітей послушних рабів капіталу і заслідлених оборонців британського імперіалізму. В напрямку збереження української робітничо-фермерської молоді для пролетарського класу і революційного руху взагалі працює теж і ТУРФДім через секцію молоді, що об'єднує близько двох тисяч молоді. В проводі секції молоді стоять комсомольці.

Українська контрреволюція Канади скаженіє, дивлячись на буйний розвиток революційної «канадської України». Про найменшу подію в організованих робітничо-фермерських рядах, про кожне досягнення летять доноси до канадської контррозвідки. Кожна книжка, що приходить з ДВУ для робітничо-фермерських книгарень в Канаді, проходить цензуру. Сотні книжок навіть не політичних — не допускаються Були випадки, коли цензура палила цілі транспорти українських книжок і журналів, що приходили для робітничої книгарні. (Одного разу було спалено п'ятсот примірників журналу «Червоний шлях»).

Кожний емігрант, що прожив в Канаді п'ять років, може і навіть повинен стати громадянином Канади. Конституція дає право на це всім, без огляду на політичні переконання, виключаючи хіба кримінальних злочинців. Але конституція тільки папір. Комуністам і навіть активним працівникам в українських, фінських і інших робітничо-фермерських організаціях — одержати громадянство просто неможливо. Контрреволюція через своїх хлібодавців з контррозвідки заздалегідь дбає про це.

Не дивлячись на всі підлості контрреволюції і на всі перепони буржуазної влади, великий революційний рух, зокрема робітничо-фермерська «канадська Україна», живе і розвивається. Все ширше і ширше оховає

вона трудящі маси, все тісніше зливається з загально-канадським революційним рухом, що провадить до зволення праці від капіталу.

Привіт вам, товариші, за далекий океан!

Бажаємо вам надалі витривалості і непохитності в тяжкій класовій боротьбі в одній лаві і під проводом Комуністичної партії Канади!

Привіт вам щирий з пролетарської країни великих фактів і надій.

Журнал «Західна Україна».

Харків. №№ 7—8

З ПРЕРІЙ КАНАДИ В СТЕПИ УКРАЇНИ

Через вікно вагона

«...Поїзд мчався безмежними саскачеванськими степами, і краєвид обабіч був такий скучний, як мій товариш подорожі. У вікні — рівний океан землі, з рідко розсіяними хуторами, що фата морганюю появляються і зникають...»

Цей початок одного з моїх канадських оповідань був першою думкою, коли я розбудився і виглянув у вікно. Поїзд Харків—Одеса гнався по білій рівнині степової України, і я не відривав очей від линучого краєвиду, що прикував мої очі і покотив їх у безмежну далину, ніби в пізню осінь перекотиполе. Тільки це вже не степи далекої канадської провінції Саскачевану, що ще так недавно навівали на мене гнітючу тоску з вагона тихоокеанського експреса і перекидали через океан мою думку на український степ «родючий, вільний, нічий»...

Хутко дванадцять років тому, як я милувався цим степом. Моє юне, наївне серце билось тоді радісно, хоч я не вмів пояснити тої радості. Вузьке однобічне виховання заставляло мене тоді перегортати в уяві сторінки історії України і зупинятися на зідеалізованих старими істориками постатях «чубатих козаків», що колись «гарцювали на вороних» по цих степах... Аж не віриться, що цьому тільки дванадцять років! Скільки змін за той час! Який великий крок вперед! Революція, громадянська війна, революційна праця на далекій американській півночі до невпізнання змінили старі погляди, що в них зневолі варився я дванадцять років. І сьогодні, замість козацької романтики, що розвіялася, як дим, в голові бурлять-клекочуть нові думки, надії, мрії, а в